

CAPUT. IX.

68. acquirat, habere debet actum charitatis, seu amorem Dei super omnia, quo impletat p̄ceptum illud.

38. Præterea aliqua ratione in Deum nostra opera, deficiente charitate, referri possunt, nempe fide, ac spe: harum enim finis, et objectum Deus est, codem Magistro teste: (51) „ Religio, ait, non est virtus theologica, cuius objectum est ultimus finis. . . „ Virtutes autem theologica, scilicet fides, spes, et charitas habent actum circa Deum, sicut circa proprium objectum. “ Fides Deum respicit, uti est infallibiliter verus, spes ut misericorditer remunerat: quocirca non solum fidei, ac spei actus, verum et alia opera, qua ex fide, ac spe facimus, propter Deum facimus. Religio item Deum aspicit, non ut objectum, sed ut finem; et ideo actus Religionis, et quidquid ex religione fit, ob Deum similiter finem nostrum exercetur: (52) „ Religio, subdit ipse, ordinat hominem in Deum, non sicut in objectum, sed sicut in finem.“

39. Sentiunt insuper complures, quod dum quis virtutis honestate illeactus aliquid agit, propter Deum itidem agit, quia honestas virtutis se ipsa in Deum, à quo venit, ordinata est. Id autem displaceat Berti, astruitque idcirco: „ operantes propter solam virtutis honestatem, inflati vento ambitionis: “ ob idque si ob temperantia bonitatem jejunas, aut à vino abstines, ambitioni succumbis: si ob castitatem pulchritudinem vitam agis celibem, aut fugis consortia feminarum, ambitione fedaris: si ob justitiam decorum leges servas, officia dignioribus largiri, rem alienam restitus, ambitioni inservis: si ob misericordia præstantiam nudum operis, esurientem alis, sitibundum refrigeras, ambitione laboras. Imo per ipsum, dum deficit charitas, aut ambitione, aut philautia, aut inani gloria, aut simili virtu inſciuntur Catholici, qui ob orationis excellentiam divinas canunt laudes, vel orant Patrem suum in abscondito: Iudei, qui ob religionis christiane securitatem, baptismum petunt: Schismatici, Hæretici, Apostata, qui ob fideli catholice infallibili veritatem Ecclesie communionem, pacemque requirunt: ac demum qui ob perfectionem spei, in Deo sperant. Unde opera hujusmodi prava erunt, nedum quod in Deum finem ultimum non ordinantur, sed etiam quia perverso fine flunt. At hæc omnia incredibilia mihi sunt, et ideo sentiū eorum sententia subscriberem, qui opera propter honestatem virtutis exercita, honestatis ipsius beneficio in Deum jam relata, ac subinde bona arbitrantur, et absque sorde ullæ. Hoc haud obscurè innuit D. Thomas, dum ait: (53) „ Quicumque actu intendit aliquem finem secundarium, virtute intendit finem principalem, sicut Medicus dum colligit herbas, actu intendi conficeret potionem, nihil fortassis de sanitate cogitans, virtualliter tamen intendit sanitatem, propter quam potionem dat. “ Igitur et qui actum virtutis exercet ob ipsius virtutis bonum, quod finis secundarius est virtutis, licet de bonitate divina, qua ejus finis est præcipuus, nil fortasse cogitet, eam tamen virtualiter intendit. Ait etiam Doctor Angelicus: (54) „ Fides dirigit intentionem in finem ultimum, sed ratio naturalis, vel prudentia potest dirigere in aliquam finem proximum; et quia ille finis proximus est ordinabilis in finem ultimum, etiam actus non ordinatur, ideo in infidelibus, quorum actus per vim rationis in talen finem diriguntur, possunt aliqui actus esse boni, sed deficientes a perfecta bonitate, secundum quam actus est meritorius. “ Opus itaque hominis infidelis, si fiat propter finem proximum, qui in ultimum ordinabilis sit, quamvis actus in eum non ordinetur, bonum est: ac proinde alterius cujuscumque peccatoris opera erunt similiter innoxia, et in Deum actu non dirigantur, modo fiant ob ipsius virtutis bonum, hoc enim in Deum ordinatum est. (55) „ Virtutes, ait ipse Aquinas, sunt circa quadam bona creata, qua ordinantur ad bonum increatum sicut ad ultimum finem: “ decriit tamen operibus hisce, et virtutibus, à quibus proficiuntur, bonitas vita æterne meritoria, hæc namque absque gratia, et charitate nullibi consistit.

40. His tamen Berti nequitquam acquiescat, cum velit, et doceat eum etiam, quæ sine relatione, aut dilectione actus agit virtutum, delinquare, non quidem, quia actus

(51) 2. 2. q. 81. a. 5. c. et ad. 1.

(52) Ibi ad 2.

(53) De virtutibus q. 2. a. 11. ad 2.

(54) 2. Sent. d. 41. q. 4 a. 2. ad 2.

(55) De virtutibus q. 2. a. 3. c.

CAPUT. IX.

69.

illos, qui boni sunt, exercet, sed quia eos exercet sine dilectione Dei: (56) „ Qui nudem operit, inquit, qui continentiam servat, qui honorat parentes, non peccat, sed bona opera facit: peccat tamen, et bonum non bene facit, quia non diligit Dominum ex toto corde.“ Imo virtutes ipsas à quibus actus illi exoriuntur, si dilectionis consortio careant, veras negat esse virtutes, ajens: (57) „ In Augustiniana Schola non dantur virtutes steriles, et infructuosa; quia non est virtus quidquid non recto fine peragitur, nec per agitur recto fine, quidquid non sit propter Deum. Ad hoc autem ut aliquid sit propter Deum, opus est amore Dei, sine quo nemo bene utitur creaturis... Virtutes itaque eorum, qui inter Gentiles ceteris visi sunt antecellere, nequam virtutes vera fuerunt... Verbo dicamus: Augustinus verae virtutes non agnoscit, nisi quæ Deo serviunt, quæ propter Deum exercuntur, quæ ad Deum referuntur.“ Cum autem relatio ista, ipso Berti judice, charitate sit agenda, nec in Christianis, qui charitatem non habent, vera erunt virtutes. Sed alieuius disquisitionis doctrina hujusmodi est.

41. Seire vero, ut hæc solvantur, opera pretium erit, charitatem virtutum formam nuncupari, quia virtutes præter formam sibi propriam, aliam ipsis communem à charitate ipsa habere solent, quatenus hac eas in Deum dirigit, et vita eterna meritarias reddit. (58) „ A proprio fine, inquit D. Thomas, et à proprio objecto qualibet virtus habet formam specialem, per quam est hæc virtus: sed à charitate habet quandam formam communem, secundum quam est meritaria vita eterna.“ Hæc communis forma extrinseca virtutibus est, non intrinseca, addit enim: „ Charitas non est forma intrinseca“ Et iterum: „ Charitas non est perfectio intrinseca aliarum virtutum, sed extrinseca.“ Unde virtutes sine charitate, et merito plerunque consistunt, siveque verae virtutes, omnia scilicet in se habentes, que vera virtus exposcit, seu speciali forma constantes, qua earum quavis est hæc virtus, orbata tamen extrinsecæ formatione, et merito charitatis.

42. Igitur ante charitatem amorem esse queunt in peccatore virtutes tam naturales, quam supernaturales, que verae virtutes sint secundum formam, que ipsis propria est; secus tamen secundum formam communem. Hujusmodi autem virtutes steriles, et infructuosa vocari absolute nequeunt, suos enim enituntur actus, qui quidem, si naturales sunt, peccata impedirent, actus namque castitatis luxuria vitat culpam; si supernaturales, peccatorem ad gratiam disponunt, quocirca infuscunda dumtaxat appellanda sunt, si conferantur cum vita eterna merito, quod nondum patiunt. Profectò in peccatore catholicò charitatis expertise, et meriti, manent fides, spes, et religio, quæ supernaturales sunt virtutes: et hinc deducitur, quod et in ipso, et in infidelī consisteret etiam valeant virtutes morales, ha namque minoren habent, quam illæ cum statu peccati repugnantiam: sed tam naturalis, quam supernaturalis virtutis opera propter Deum sunt; hujus enim actus Deum suspecti uti finem, ac subinde propter eum sit: actus vero illius fit propter bonum creatum, quod in Deum ordinatum est.

43. Quod autem peccator catholicus habere valeat fidem, spem, et religionem, doctrina est Ecclesiæ, nam Tridentinum ait: (59) „ Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti, aut fidem, qua remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva; aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit.“ Si autem fides, qua in peccatore remanet, est vera fides, nonne etiam virtus vera erit? Deinde Clemens XI. has Quesnelli theses solemní decreto castigavit.

51. „ Fides justificat, quando operatur, sed ipsa non operatur, nisi per charitatem.“
52. „ Omnia alia salutis media continentur in fide, tamquam in suo germine, et semine; sed hæc fides non est absque amore, et fiducia.“

56. „ Deus non remunerat, nisi charitatem, quoniam charitas sola Deum honorat,
57. „ Totum deest peccatori, quando ei deest spes, et non est spes in Deo, ubi non
est amor Dei.“

(56) Tom. 7. c. 6. n. 3.

(57) Tom. 5. diss. 3. c. 1. §. 6. n. 3. et 7. et 9.

(58) Loc. citato de virtutibus ad 2. et ad 18. et a. 5. ad 2.

(59) Sess. 6. can. 28.

CAPUT. IX.

72.
agnoscit virtutem, ait namque: (70) „ Primi Romani constituerunt (rempublicam) au-
„ xeruntque virtutibus, et si non habentes veram pietatem erga Deum verum, que
„ illos etiam in aeternam civitatem posset salubri religione perducere; cus-
„ todientes tamen quendam sui generis probitatem, que posset terrena ci-
„ vitati constituenda, augenda, conservandaque sufficere. Deus enim sic ostendit, in
„ opulentissimo, et praelato imperio Romanorum, quantum valerent civiles etiam si-
„ ne vera religione virtutes, ut intelligeretur, hac addita, fieri homines cives alterius
„ civitatis, cuius rex veritas, cuius lex charitas, cuius modus aeternitas. “ Planè hic,
et etiam in verbis, que ante ista leguntur, virtutem à merito vita aeterna, à cha-
ritate, à religione meritoria secerint et in hoc sensu virtutes, eamque officia Ro-
manis attribuit: imò censem, quod ob hæc Deus temporale præmium quoddam satis no-
bile eisdem contulerit, nempe potentissimum ac celeberrimum orbis imperium, ita vi-
delicit ut ipsi de Deo conqueri nequeant, quasi eorum virtutibus justam mercedem
denegari: (71) „ Isti privatas res suas pro re communi, hoc est republika, et pro
„ ejus arario contempserunt, avaritia restierunt, consuluerunt patria consilio libero,
„ neque delicto secundum suas leges, neque libidini obnoxij: his omnibus artibus tam-
„ quam vera via nisi sunt ad honores, imperium, gloriam: honorati sunt in omnibus
„ fere gentibus; imperij sui leges imposuerunt multis gentibus; hodieque litteris, et his-
„ toria glorijs sunt pene in omnibus gentibus. Non est, quod de summi, et veri Dei
„ justitia conquerantur: perceperunt mercedem suam. “ Hanc temporalem retribu-
„ tionem, (sempiternam minimè daturus) „ bonis artibus eorum, ait, id est virtutibus“ largitus est. Porro Deus opera illa, que aut pravo fine sunt, aut virtio aliqui subsunt,
sunt remunerat, sed puni potius; quandoquidem Saulum, juxta eundem Augustinum, (72) ob misericordiam contra præceptum ei impositum captivo regi Amaleci-
tarum impensam condemnavit. Cum ergo antiquorum Romanorum virtutes, et opera re-
muneraverit, non mala, sed bona dicenda sunt, ac recensito præmio digna, eo nimi-
rum de quo Anchises apud Virgilium.

(73) „ Illa inclita Roma

„ Imperium terris, animos aquabit Olympo. “

Ast quia Romanorum virtutes merito vita aeterna caruerunt, neque vera virtutes in
priori sensu Augustini dicuntur, neque celesti mercede Romani ipsi donati sunt; et
ideo Berccynthia nepotibus eos conferens haud recte addidit ille:

„ Omnes coelicolas, omnes supra alta tenentes. “

48. Præterea nonnulla extant virtus, qua ut ait S. Doctor (74) „ Finitima videntur,
„ et propinquæ virtutibus: “ ideoque perscrutari opus est, et accuratè distinguere germana virtutis officia ab operibus his, que habent quidem speciem virtutis, et mera sunt virtus. Qui à vino abstinet, ne ebrios fiat, virtutem exercet, nempe temperantiam: sed qui abstinet, ne pecunia pereat, haud virtuti incumbit, sed virtio, non est temperans, sed avarus. Primi generis actus probo fine constant, sunt enim ob ipsius virtutis bonum, nosque ad aeternam indepisendam felicitatem juvare possunt, impediendo scilicet peccata, si naturales sint, vel nos ad gratiam preparando, si supernaturales. Ad secundum pertinent infidelium, aliorumque peccatorum operationes quæplures, que esti bona apparent, fucosa virtus sunt, quia ob ambitionem, inanem gloriam, propiam utilitatem, aut similem pravum finem exercentur. De hujusmodi frequenter loquitur B. Antistes, et ubicumque exenterit, jure negat, veras esse virtutes, ob idque merito Episcopum carpit, quod decreverit, voluptutis virtutes ancillari. (75)

49. Superest tamen, D. Pauli enodare verba illa: (76) „ Omne autem, quod non
„ est ex fide, peccatum est: “ que sententia hujusque impugnatæ propria videtur; in-
fideli enim ute potre fidei cassus, nil ex fide operatur, propterea quidquid agit, culpa
qua sit existimari: ast opinio hæc plus quidem, quam Apostoli verba exigit, nam ul-

(70) Ep. 138. al. 5. ad Marcellinum c. 3. n. 17.

(71) De Civitate Dei l. 5. c. 15.

(72) lib. cit. contra Julianum n. 31.

(73) Aencl. 6.

(74) Cont. Julian. n. 20.

(75) ibi 21.

(76) Rom. 14. 23.

CAPUT. IX.

73.

tra fidem, exigit etiam charitatem, ut infidelium opera peccata non dicantur: et idcirco ex ea peccatum est nedum id, quod non est ex fide, sed etiam quod non est ex charitate, in quo damnata illi thesi assimilatur: „ Omne quod non est ex fide Chris- „ tiana supernaturali, que per dilectionem operatur, peccatum est. “ Deinde omne quod non est ex fide, peccatum est, si cupiditate, japhantia, philautia, aut aliò pravo fine corrupatur, secus vero si fiant ob virtutis honestatem. Præterea omne, quod non est ex fide, peccatum est in sua radice, anima enim, que humanarum operationum radix est, dum fidem non habet, peccatum habet. Insuper infidelis cum operatur, non ex fide, sed ex infidelitate, seu ex affectu ad infidelitatem, delinquit proculdubio. Et hæc est doctrina Angelici Magistri, (77) quem si legeris, plura reperies ab eo tradi ex his, que caput istud amplectitur. Demum fides in verbis D. Pauli non solum vir- „ tute theologica, qua hoc nomine dignoscitur, sed conscientiam itidem significat: et est sensus: quod non est ex fide, seu quod est contra fidem, vel contra conscientiam, peccatum est: agit enim Apostolus, iuxta Augustinum (78) de ciborum delectu, et docet, his dumtaxat vesci fas, quos fides, seu conscientia innoxios habet. Sed audiatur D. Thomas textum illum exponsus (79) „ Potest autem hæc fides dupliciter ac- „ cipi: uno modo de fide, que est virtus; alio modo secundum quod fides dicitur „ conscientia: et hæc duæ acceptiones non differunt nisi secundum differentiam particu- „ laris, et universalis. Id enim quod universaliter fide tenemus, puta usum ciborum „ esse licitum, vel illicitum, conscientia applicat ad opus, quod est factum, vel fa- „ ciendum. . . In homine infidelis, cum infidelitate est bonum naturæ: et ideo cum alia- „ quis infidelis ex dictamine rationis aliquod bonum facit, non referendo ad malum „ finem, non peccat. Non tamen opus ejus est meritorium, quia non est gratia infor- „ matum. . . Cum vero homo infidelis aliquid agit, ex eo quod infidelis est, manifes- „ tum est, quod peccat. Unde cum in Glossa dicitur: Opus omne, quod non est ex „ fide, peccatum est: sic est intelligendum: omne quod est contra fidem, vel contra „ tra conscientiam, peccatum est, et si ex genere suo bonum esse videatur; puta si „ paganus ad honorem stotorum deorum, virginitatem servet, vel elemosynam det, hoc „ ipso peccat. “ Quocirca Vestales feminæ virginitatem in Vesta honorem servantes, rei pravae incumbebant; exercuisserunt autem veram virtutem, si id castimoniam decore illec- „ te, et ob ipsius amorem peregrinantur.

50. Ex dictis haecenus novum pro attritionis sufficientia conficiendum est argumen-
tum, eo namque fine institutum est caput istud, quod foret ceteroquin extra chorum. Vult itaque adversa opinio, quod timor inferni non excludat voluntatem peccandi, nec desiderium peccati secundum se inspetti, et quod timor ipse, ni initialis adsit amor, extrinsecus peccatum sit: idemque de attritione, que timore illo concipitur, as-
truit: et inde concludere stuet, neque timorem, neque attritionem preparationem ad
gratiam in Sacramento recipiendam esse sufficientem; nam sufficiens preparatio volun-
tatem illam, ac desiderium penitus aceret, et nullo modo peccatum est. Atvero affatim,
meo saltum judicio, ostensem est, timorem supernaturalem absque labo illa consistere,
sicut et alia supernaturalis opera: et ideo tam ipse, quam attritio ex eo prognata de-
siderium peccati, et peccandi voluntatem, si acutum peccata sint, omnino expellunt, proin-
deque dispositionis sufficientis munus ex hoc capite minime est eis denegandum. Ti-
mor insuper in imploratum justificatione charitate prior est, id Berti ipso fatente; nam
licet ad timorem statutum aliquem requiri amorem, hunc tamen, ait, non esse charita-
tem, sed bonam voluntatem, aut cupiditatem boni, aut prævenientem gratiam; sic enim
in Scripto jam memorato adversus Langutium Senonarum Archipræsulem mentem suam
sine ambiguate declarat: (80) „ Dissertissime trado, ipsum timorem procedere ab
„ amore justitia, et à reverentia divina Majestatis, non autem ab illo amore, qui ten-
dit in Deum summum bonum, et peculiari ratione caritas nuncupatur. . . Gratia

L

(77) 2. Sent. d. 41. q. 1. à 2.

(78) cont. Julian. n. 24.

(79) Leit. 3.

(80) Tom. 7. c. 6. n. 2.

58. „Nec Deus est; nec religio, ubi non est caritas.“ Harum thesium reprobatio omnino evincit, quod in peccatore charitatis, et amoris vacuo esse queunt fides, spes, et religio, earumque subinde officia, nimurum credere, sperare, Deum colere, et honorare: illæ autem virtutes præstantissima revera sunt, utpote supernaturales, et à Deo nobis infuse: insuper ad Deum ipsum, sapte natura ordinantur, eumque credendo, sperando, colendo, honorando respiciunt, atque contingunt. *¶* Cur ergo vera virtutes dicenda non erunt? Aut cur ingenuæ, inæ, et nobilissimæ virtutis gradu sunt exaudoranda? Quoniam deest illis, aïs, ordinatio, aut informatio charitatis. Verumtamen informatio isthac solùm ad virtutum meritum desideratur, ante eam námque illarum qualibet suam habet formam, qua sit hac virtus. Ex ipsius Bertii sententiâ virtus sine merito in peccatore consistit, quia si amore initiali in Deum ordinetur, vera virtus est, sed meritoria non est, initialis quippe amor utpote peccati socius nullum conferat peccatoris virtuti meritum: quapropter si ordinatio charitatis ad virtutis dumtaxat meritum necessaria est, ut innoie D. Thomas, sine hac ordinatione vera virtus esse potest. Et hoc perspicuum magis est in fide, spe, et religione, quæ licet non informantur charitate, seipsis in Deum ordinantur.

44. Hinc videtur confidendum, B. Augustinum de virtute secundum formam communem, sive ut meritoria est, aïfari, dum asserit, virtutes sine charitate non esse. Hac ipse ad S. Hieronymum scribens ait: (60) „quid autem est pietas, nisi Dei cultus? „Et unde ille colitur, nisi charitatem?“ Verum hic de cultu ut meritorio disserit, tum quia ex doctrina Ecclesie jam exposita, sine charitate religio est, ac propterea Dei cultus, sed meritoria experts: tum quia addit: „Charitas igitur de corde puro, et conscientia bona, et fide non facta, magna, et vera virtus est, quia ipsa est et facta, et precepta. Meritoria dicta est fortis sicut mors...: quia sicut mors animam avellit, à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus.“ De hujusmodi agit charitatem, quæ perfecta est, atque justificans: et hoc requiritur quidem ad meritum, secus autem ad hoc, ut Dei cultus, seu religio virtus vera sit, cum ad id ex Bertii documentis initialis sufficiat amor, qui seipso neminem justificaret. Ait etiam ibi Augustinus (61) „Ut generaliter, breviterque complectatur, quam de virtute habeamus notionem, quod ad recte vivendum attinet; virtus est caritas, qua id, quod diligendum est, diligitur.“ Igitur sola charitas virtus est, res enim cetera, quæ virtutes vocantur, nec sunt caritas, nec id, quod diligendum est, diligunt, cum eorum officium non sit diligere? Ast quoniam pietas verum erit, quod sola charitas sit virtus? Meritoria, nam ipsa una per se meretur coeleste præmium, virtutes alia per eam. Adversator ipse admittere non renuet veras virtutes aliquas ante meritum, aut sine eo, nempe fidem, ac spem peccatoris in Deum inchoato amore ordinatas ac propterea dum virtutis ratio uni charitati tribuitur, de meritoria agitur virtute.

45. In ipso opere, adversus Julianum Pelagianum conscripto, quod sapiens Bertii producit, virtutem etiam considerat Augustinus, ut meritoria est, et in justis reperitur: unde ait: (62) „Absit, ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus.“ Dilucide hinc mentem suam aperit: virtus in iusto gratia habet, charitatisque consortium, et idcirco meritoria est. Exinde recte arguit, quod Gentiles, si habeant veram virtutem, justi forent, et salvi possent fieri, quia habere similiter quirent veram justitiam, veramque sapientiam. „Quam, subdit, si eis tribuerimus, nihil erit causa, cur non eos ad illud regnum pervenire dicamus, de quo scriptum est: Concupiscentia sapientia dedit ad regnum.“ Præterea dum molestias perferimus, refrenamus libidines, innocentiam, et beneficentiam servamus, veras virtutes, ait, exercemus, si id prospicientes in posterum, et salutis, beatitudinisque obtainenda animo peragimus: (63) „Quod cum facimus, ideo veras virtutes habemus, quia verum est proper quod facimus, id est hoc natura nostra consentaneum est ad salutem, et veram felicitatem.“ Quædam virtutis definitio ei nonnulli displicet, quia meritum vita eterna, quod ipse virtutibus attribuit, non explicat: (64) „Non enim absurdè virtus definita est ab eis, qui dixe-

(60) Epist. 167. al 29. n. 11. (61) ibi n. 15. (62) lib. 4. c. 3. n. 17.

(63) ibi n. 18. (64) ibi n. 19.

„runt: virtus est animi habitus, nature modo, atque rationi consentaneus. Verum dixerunt, sed quid sit consentaneum liberanda, ac beatificanda natura mortalium nescierunt. „Et subdit: „Si ergo ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis immortalem fidès, quæ in Christo est, vera promittit, nihil prosunt homini virtutes, nullo modo vera possunt esse virtutes.“ Hoc etiam addit: (65) „Sed forte dicuntur, misericors voluntas bona est. Recitè istud dicereatur, si quemadmodum filii des Christi, id est, fides, quæ per dilectionem operatur, semper est bona; ita misericordia semper esset bona.“ Ut ergo misericordia sit bona, et virtus vera, gratiae habere debet societatem, assimilanda enim est fidei per dilectionem operanti; et fides hujusmodi ex ipso Augustino justificans, seu gratia socia est, ut dicam capite XXI. n. 5. et 21: Quod etiam astruit D. Thomas his verbis: (66) „Augustinus nominat fides per dilectionem operantem gratiam, quia actus fidei per dilectionem operantis est primus actus, in quo gratia gratum faciens manifestatur.“ Ast obiter observandum, quod Doctor uteque evertere videtur opinionem Initialistarum; hi namque volunt, quod in peccatore sit fides dilectione operans, vel quod ipse credit, et diligit ante justificationem: sed Sancti illi fidem per dilectionem operantem, aut gratiam dicunt, aut gratia socialis; et ideo fides hujusmodi in peccatore esse nequit. Verum hæc ante tempus dicta sunt procul dubio; et idcirco ad rem iterum.

46. Conspicuum itaque est, Augustinum de virtute agere secundum formam, quam ei consert charitas, quæ pietatis meritoria est, et in viris justis unicè reperitur: Quod etiam docet D. Thomas ajens: (67) „Augustinus loquitur de virtutibus secundum quod ordinantur ad aeternam beatitudinem.“ Et hinc deducitur, amorem initialem ineptum posse censeri, ut vera nobis in Augustini sensu insint virtutes; nam amor iste hic, quamquam impium ad justitiam aptaret, ei tamen meritum non conferret, quia peccatum non propulsaret; et ideo licet bona opera impius exerceat plurima, eaque in Deum initiali amore dirigere, nullam prorsus hoc sensu haberet virtutem, haec namque et meritoria est, et in solis justis reperitur. Amor utique necessarius est, ut quis bene, hoc est meritorie utatur creaturis, et veras, nempe meritorie item habeat virtutes; at non initialis, imperfectus, et culpæ socius, sed perfectus, à gratia, et charitate progredivis: hic nimurum amor est, quo homines ad Deum pervenient, quia ipsius consortium, gloriamque condignè meretur, et alijs hominum operibus ejusdem mercedis promerenda vim eam tribuit, ut vel ipsa conjugalis pudicitia bonum beatitudinem dicatur, quantum videlicet ipsam metetur beatitudinem: (68) „Amor Dei, inquit Augustinus, quo pervenitur ad Deum, non est nisi à Deo Patre per Jesum Christum cum Spiritu Sancto. Per hunc amorem Creatoris benè quisque utitur etiam creaturis. Sine hoc amore Creatoris nullis quisquam benè utitur creaturis. Hoc ergo amor opus est, ut bonum beatificum sit et pudicitia conjugalis.“

47. Verumtamen acceptio virtutis, quam hæcens ex mente Augustini exposuit, strictissima est: et ideo ampliori sensu quadam ante formationem, et meritum charitatis consistere valent verae virtutes tam naturales, quam supernaturales, nimurum quatenus honestum finem habent sive naturalem, sive supernaturalem: hujusmodi autem virtutes vita aeterna meritorie nequamque sunt: imo ab omni labore immunes sint operari, quia si ambitione, inani gloria, ut simili vita labore, neque meritoria, neque virtutes erunt: et idem de virtutum officiis dicendum est, quia dum pravo fine peraguntur, nec meritum habent, nec virtutum opera sunt. Quocirca Gentilium virtutes, earumque exercitamenta, quæ laude aliqui digna videbantur, certum est, nemo aliquo temerata à S. Doctore sepiissime censeri, et reprobari. Egregia illa facinora, quæ Romani pro salute, et incolumentate patriæ gloriose adeo patrarent, inexpreibili laudis humanæ siti vitiata ut plurimum arbitratur; ob idque de Fabricijs, Regulis, Fabijs, Scipionibus, et Canillis, qui inter eos præstantiores visi sunt, inquit: (69) „Damonibus, vel humana gloria servierunt.“ Ast in quibusdam ex antiquioribus Romanis veram

(65) ibi n. 31.

(66) 1. 2. q. 110. 4. 3. ad 1.

(67) ibi supra, n. 33.

(68) ibi n. 26.

(69) De virtutibus, q. 1. 4. 9. ad 1.

„ timorem, timor charitatem praeedit, et illa est bonorum omnium principium: timor remota ad justificationem dispositio, charitas vero proximior. Profecto si timor charitatem, et benevolum Dei amorem praeedit, charitas, et amore benevolus non est principium timoris, nisi timoris illius filialis, qui, ut pharsi loquamus divinarum Scripturarum, permanet in saeculum saeculi... Charitas praeedit timorem, si cum Augustino nomine charitatis intelligas bonam voluntatem, sive cupiditatem boni, ut charitas idem sit, quod gratia praveniens motus omnes, et affectus bona voluntatis, non autem dilectione Dei propter se: et timor praeedit charitatem, si nomine charitatis intelligas dilectionem illam, et amorem, qui tendit in Deum ut summum bonum, et charitas peculiari titulo nuncupatur.“ De posteriori hac disputatio presens tota est. Timor ergo istam praeedit dilectionem, et charitatem sed ex Berti placito, dum illam praeedit, caret rectitudine ultimi finis, inficit operantis vitio, non excludit peccandi desiderium, est extrinsece peccatum, et labeculis aliis aspergitur, quas praecedenti cap. n. 17. recensui. Attamen placitum isthoc difficile admodum, ne incredibile dicam, mihi est, et iisdem subest incommodis, momentisque impeti iisdem valet, qua superioris de primo fidei actu dissenseris exposui, nam timor prævia est sicut ille ad justificationem preparatio charitatem præveniens. Sane si timor charitatem praeedit, impius, dum disponitur ad gratiam suscipiendam, timere debet sine charitate; et quantumvis ipse velit, in charitate, timere, nequit omnino, quia nondum charitatem possidet: et tamen dum timet sine charitate, peccat? Nunquid censendum est delinquere, aut quia timet, sicut potest, et debet, aut quia non timet eo modo, quo non debet, nec potest? Humana opera sicut charitate in Deum referri, ita et gratia societate ornari debent, quia ut docet D. Thomas: (81) „Nec per modicum tempus licet, in peccato morari, sed quilibet tenetur, peccatum statim deserere.“ Quipotius gratia consortium semper nobis necessarium est; relatio vero operum in Deum contumax tempore, quo affirmativum preceptum referendi urget: et nihilominus naturalium virtutum, necnon fidei, spei, et religionis actus ab impiis effecti, quod gratia praecant, extrinsecus labefici non dicuntur: et timor, quod charitatem praeedit, qui in Deum referatur, extrinsecus peccatum est? Timor ipsis quod ante gratiam sit, extrinsecus maculari non asseritur: et ita maculatur, si sit ante charitatem? Num initialis charitas, de qua agitur, necessaria est magis quam gratia? Enim gratia omnibus, nimis et adulis, et parvulis necessaria est ad salutem; at charitas illa adulis dumtaxat, idque ex Initialistarum opinamentis solummodo, nam Attritionists ejusmodi necessitatam liquido negant. Porro timor si gratia deficiente, peccatum extrinsecus non est, nec absente charitate eritis ac proinde voluntatem peccandi, et labes ceteras, quae ei tribuuntur, secum non habebit. Praterquamquod voluntatem peccandi, ac peccati desiderium, et si timor non pelleret, attritio sane eliminaret, quia in ea ultra timorem est dolor de peccatis una cum eorum odio, ac detestatione, proposito emendationis, seu servandæ mandata omnia, et id genetis sociis aliis præstantissimis, quos jam recensui, et iterum producam cap. XXVII. n. 14. His comitibus stipatam, et adornatam attritionem semper considero, dum proximam Sacramenti materiam, aut proximam dispositionem ad gratiam in illo obtinendam, eam appello: cum autem sic inspecta coire cum gravi culpa actuali nequeat, arcere debet desiderium peccati, ac peccandi voluntatem, si actuale sine peccatum, et si timore solo non pellerentur. Quapropter ex impotencia timoris ad exclusionem hanc peragendam, nil in attritionis sufficientiam conficitur. Quod si voluntas peccandi, et desiderium peccati, non sunt culpa, aut habitualis sine, attritione ante justificationem neutiquam debent propulsari, ut supra dictum est. Demum quæ statu in hoc capitulo, quod nimis revera crevit, et ultra vota, hand obscure produnt, peccatorem opera sua in Deum charitate non referre, nec habere propterea vera charitatis dilectionem; hac enim aut ipsa relatio est, aut illius opifex; et exinde fit, quod statuta illa huic dissertationi non sint incongrua, cuius est, amoris charitatis, qui in peccatore, et cum peccato esse valeat, impugnare necessitatem, existentiam, possibilitatem.

(81) 2. 2. q. 62. a. 8. c.

Summorum Pontificum, Inquisitionis Hispanie, aliorumque Doctorum autoritate sufficientia attritionis stabilitur.

1. Eugenius IV. in decreto, quod pro Armenorum instruētione in Concilio Florentino edidit, hec de Penitentia Sacramento ait: „Cujus quasi materia sunt actus penitentis, qui in tres distinguuntur partes; quarum prima est cordis contritio, ad quam pertinet, ut doleat de peccato commiso cum proposito non peccandi de cetero.“ Hic sane sicut et in aliorum Sacramentorum explicatione, quam ibi similiter tradit, haud de insufficiens partibus, sed de sufficientibus partibus, ac materia loquitur; aliquo non completam, et integrum, sicut oportebat, sed mutillam, et incompletam Sacramentorum notitiam Armenis exhibuisse convinceretur. Nec ipsum de sola contritione perfecta affari, perspicuum est; secus enim ipsa una Penitentia materia solet, quod nemini hodie probatur. Igitur imperfecta contritio, qua attritio vocatur, contineturque sub contritionis communī vocabulo, sufficiens itidem est nedum pars ac materia, sed et dispositio; sufficiens namque Sacramenti hujus materia, sufficiens quoque est preparatio. Dein de contritione indiscriminatim agit Pontifex; discriminatur vero ipsa in imperfectam, et perfectam; utraca ergo et materia, et pars munus obicitur. Praterea contritio, quam materialiter dicit, partemque Penitentia, dolor est de peccato commiso cum proposito non peccandi de cetero: cum autem imperfecta contritio hujusmodi proposito constet, ac dolore, ut definitio eius prodit, quam capite primo dedi, Penitentia pars erit, ac materia. Charitatis, et dilectionis non meminit Eugenius; et hinc deduxerim, Penitentiam neutiquam his opus habere: qui enim fieri posset, ut earum, si necessaria essent, obligeretur, cum de dolore, ac proposito, quod ad Penitentiam desiderentur, mentionem faciat? Nec dixeris, sub contritionis nomine dilectionem, et charitatem comprehendere, ac postulare, etenim vera est contritio, neimpe imperfetta, qua charitate, ac dilectione non constat. Insuper contritio dilectione, et charitate exorta, perfecta utique est: perfecta ergo contritio erit unica materia Penitentia, si de contritione charitatem, dilectionemque includente disserit Papa. In contritione ipsa dolor de peccatis, et propositum non peccandi de cetero proculdubio continentur: et nihilominus quia omnino desiderantur, expressè de eis loquitur: cum ergo dilectionem prætereat, eam innuit necessariam non esse.

2. Gregorius XIII. sufficientia attritionis aperte suffragatur, ut decreti Gratiani emendationes, et correctiones nonnullæ, quas, teste N. Liberio à Jesu, (1) fieri jussit, explorato manifestant: nam sub secunda parte Decreti ad causam 33. quæstione 3. Distinctio 1. de Penitentia, cui titulus est: „Vtrum sola cordis contritione, et secrete confessione, absque oris confessione, quisque possit Deo satisfacere?“ Inquit Glossa antiqua: „Dic, quod nec cordis contritione, nec oris confessione peccata dimittuntur, sed tantum gratia Dei.“ Hic addi præcepit Gregorius: „Id est, solus Deus peccata dimitrit; sed per meritum Christi, et ministerium sacerdotis: atque in penitentia requirit contritionem, (aut saltem attritionem, qua deinde virtute clavium fit contritio) confessionem, et satisfactionem. Dum autem dimittit peccata, simul etiam infundit gratiam, et justitiam, qua formaliter fit justus.“ In fine tituli hæc item Glossa reperitur. „Si subtiliter intueamur, gratia Dei, non contritioni est attribuenda, da remissio peccatorum.“ Hic quoque, Papa imperante, adjectum est, „Addit, multò tamen hominem sibi posse persuadere, post confessionem se esse contritum, et in ipsa confessione, et absolutione collatam sibi esse gratiam, quam antea; nam sepe virtute clavium ex attrito fit contritus.“ Igitur ex mente hujus Pontificis penitentis, qui verè attritus, seu attritionis dolore percussus peccata sua confitetur, persuadere si-